www.vitragvani.com

વીર સંવત ૨૪૯૨, અષાઢ સુદ ૧, રવિવાર
તા. ૧૯-૦૬-૧૯૬૬
ગાથા-૨૯ થી ૩૨ પ્રવચન નં. ૧૨

આ 'યોગસાર' શાસ્ત્ર છે. 'યોગીન્દ્રદેવ' એક મુનિ થયા છે. દિગંબર સંત. અનાદિ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર તીર્થંકર ભગવાને કહેલો માર્ગ, એને અહીંયાં 'યોગસાર' તરીકે વર્ણવે છે. ૨૯મી ગાથા. ૨૮મો શ્લોક છે ને? 'મિથ્યાદષ્ટિના વ્રતાદિ મોક્ષમાર્ગ નથી.'

वयतवसंजममूलगुण मूढह मोक्ख णिवुत्तु।
जाम ण जाणइ इक्क परु सुद्धउभाउ पवित्तु।।२९।।

શું કહે છે? જ્યાં સુધી આ આત્મા, દ્રવ્ય-વસ્તુ અને એનો ભાવ પરમ શુદ્ધ છે. શરીર, વાણી, મન તો આ પર જડ છે. અંદર શુભ-અશુભભાવ થાય છે એ વિકાર મલિન છે. એનાથી રહિત આત્માનો સ્વભાવ, આત્મવસ્તુ એ તો પરમ શુદ્ધ, પરમ નિર્મળ, એનો પવિત્ર ભાવ અંદર સ્વરૂપમાં છે, એવા આત્મભાવનો અનુભવ ન કરે. ભગવાનઆત્મા શુદ્ધ ચિદ્દ્ઘન આત્મા પવિત્ર આનંદકંદ છે. એવા આત્માનો અંતર્મુખ થઈને, આત્માનું જ્ઞાન, આત્માનું દર્શન અને એ આત્માનું આચરણ-અનુષ્ઠાન જ્યાં સુધી આવો અનુભવ ન કરે ત્યાં સુધી મૂઢ જીવના, અજ્ઞાની જીવોના કરેલા વ્રત, એ અહિંસા, સત્ય, દત્ત, બ્રહ્મચર્ય પાળતો હોય એ બધા નિરર્થક રાગની મંદતાનો એક શુભરાગ છે. સમજાણું કાંઈ?

ભગવાનઆત્મા સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરે કહ્યો એવો આ આત્મા તદ્દન પવિત્ર શુદ્ધ આનંદ, સચ્ચિદાનંદ અને જ્ઞાયક અનાકુળ શાંતરસથી ભરેલું એ આત્મતત્ત્વ છે. એવા ભગવાનઆત્માની શ્રદ્ધા, એનું જ્ઞાન અને એનો અનુભવ જ્યાં સુધી ન કરે ત્યાં સુધી અજ્ઞાની મૂઢ જીવના, મૂઢ એટલે સ્વરૂપના અજાણ જીવના,... સમજાણું કાંઈ? આત્મા વીતરાગમૂર્તિ છે. સ્વરૂપે શુદ્ધ અવિકારી સ્વભાવ આત્મા છે, એની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન અને અનુભવ ન કરે અને મૂઢ જીવ વ્રત પાળે, વસ્તુના સ્વભાવના અજાણ અહિંસા, સત્ય, દત્ત, બ્રહ્મચર્ય પાળે એ મોક્ષમાર્ગ નહિ. એ બંધમાર્ગ છે, એ સંસારમાં રખડનારા જીવ છે. સમજાણું કાંઈ? વ્રત, તપ.

આત્મા ચૈતન્યમૂર્તિ શુદ્ધ રસ આનંદકંદ, એવી ચીજનો જ્યાં અંતર્મુખ અનુભવ, શ્રદ્ધા, જ્ઞાન નથી અને એ પોતે અનશન, ઉણોદરી કરે, આહાર છોડે, મહિના-મહિનાના અપવાસ કરે, રસ છોડી દ્યે, દૂધ, દહીં, ખાંડ-સાકર ન ખાય, એ બધા એના તપ નિરર્થક છે. સમજાણું કાંઈ? એ આત્મા જ્ઞાયક ચૈતન્યસ્વરૂપ ભગવાન પરમેશ્વરે જે પર્યાયમાં પ્રગટ કર્યો,

Shree Kundkund-Kahan Parmarthik Trust, Mumbai.

www.vitragvani.com

અવસ્થામાં–દશામાં પ્રગટ થયો. શું કહ્યું? આ આત્મા દેહમાં બિરાજમાન ચૈતન્યરત્ન, જેમાં અનંતા ગુણનું શુદ્ધપણું ભર્યું છે, એવા આત્માનો જેને અંતર સન્મુખનો અનુભવ, સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન નથી એવા જીવો. 'મૂઢ' શબ્દ વાપર્યો છે ને? મૂઢ. વસ્તુ જ્ઞાતા-દૃષ્ટા અનંત આનંદાદિ શુદ્ધ સ્વરૂપે ભરેલો, એનું ભાન નથી એથી મૂઢ જીવ પછી ભલે એ વ્રત, તપ કરે, વિનય કરે, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રનો બહુ વિનય કરે, જાત્રા કરે, ભક્તિ કરે, પૂજા કરે એ બધા એના ધર્મને ખાતે નથી. એ બધા શુભભાવ બંધન ખાતર છે, સંસાર ખાતે છે. સમજાણું કાંઈ? કેમકે પરમાત્મા નિજ સ્વરૂપમાં આનંદ અને શુદ્ધતા પડી છે. એને સ્પર્શે નહિ, એને સ્પર્શે નહિ અને મૂઢ પોતાના નિજ સ્વભાવના અજાણ, આવા વિનય કરે, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની ભક્તિ, વિનય, પૂજા, નામ સ્મરણ કરે એ બધા શુભરાગરૂપી પુણ્ય છે, ધર્મ નહિ. એને ધર્મ થતો નથી. સમજાણું કાંઈ? એ દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની વૈયાવચ્ચ કરે, સેવા કરે પણ જેને આત્મસેવાની ખબર નથી કે હું એક જ્ઞાનાનંદ ચિદાનંદ શુદ્ધ ધ્રુવ અનાદિઅનંત પવિત્ર અનંત શાંતિની ખાણ ખજાનો આત્મા છું. પૂર્ણ આનંદ જે પરમાત્માને સર્વજ્ઞદેવને પ્રગટ થયો એ પૂર્ણાનંદનું ધામ આત્મા સ્વભાવે છે. એવા અતીન્દ્રિય આનંદનો જેને સ્પર્શ, સ્પર્શ નથી–અનુભવ નથી, અડતો નથી, સન્મુખ નથી એવા મૂઢ સ્વભાવના અજાણ જીવના દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની સેવાનો ભાવ પણ એને સંવર અને નિર્જરામાં નથી, બંધમાં છે. એમાં બંધ થઈને એ ચાર ગતિ સંસારમાં રખડવાનો છે. 'રતનલાલજી'! ભારે વાત, ભાઈ! સમજાણું કાંઈ?

ભગવાનઆત્મા સત્ સત્ સત્ શાશ્વત જ્ઞાન અને આનંદની ખાણ પ્રભુઆત્મા છે. અતીન્દ્રિય આનંદના ભાન અને સ્પર્શ વિના જે કંઈ શાસ્ત્રના સ્વાધ્યાયો કરે, આ તપના બોલમાં આવે છે. રાત્રે એનો જરીક ચાલ્યો હતો. આ ઓલા કહે ને કે, અમે સજ્ઝાય કરીએ છીએ ને! અરે..! ભગવાન! ભાઈ! સાંભળ રે પ્રભુ! એ ચિદાનંદની મૂર્તિ શાશ્વત આનંદની ખાણ આત્મા છે. શાશ્વત–અણકરેલો અણનાશ એવું તત્ત્વ અનંત સ્વભાવના, શુદ્ધ સ્વભાવથી ભરેલો ભંડાર ભગવાન છે. એવા આત્માને અંતર્મુખમાં સ્પર્શ્યા વિના, બહિર્મુખની આટલી લાગણીઓ. શાસ્ત્રના સ્વાધ્યાય કરે, અગિયાર અંગ નવ પૂર્વ ભણે. સ્વાધ્યાય (કરે), રાત-દિન શાસ્ત્ર.. શાસ્ત્ર.. શાસ્ત્ર. એ બધા વિકલ્પો પુણ્ય રાગ છે, એ ધર્મ છે નહિ.

મુમુક્ષુ :– ધર્મ ભલે નહિ, પણ નિર્જરા તો ખરી ને?

ઉત્તર :– ધર્મ નહિ પછી નિર્જરા ક્યાંથી આવી? સમજાણું કાંઈ? સંવર, નિર્જરા નથી. જુઓ! વ્રત, તપ કીધા છે કે નહિ?

ભગવાનઆત્મા..! ભાઈ! એ ચૈતન્યરત્ન છે, પ્રભુ! એને ખબર નથી. આ દેહ, વાણી, મન તો માટી જડ ધૂળ છે. કર્મ અંદર છે, આઠ કર્મ જેને નસીબ કહે એ ધૂળ માટી જડ છે. અને આ હિંસા, જૂઠું, ચોરી, વિષયભોગની વાસના એ પાપ છે. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, તપ, જપના, વિનયના આવા વિકલ્પ ઊઠે તે પુણ્ય છે. એ કંઈ આત્મા નથી. એવા પુણ્ય-

Shree Kundkund-Kahan Parmarthik Trust, Mumbai.

www.vitragvani.com

પાપના રાગરહિત ભગવાનઆત્મા વસ્તુ શાશ્વત નિત્ય ધ્રુવ (છે), એને સ્પર્શ્યા વિના મૂઢ જીવ આવા સ્વાધ્યાય કરે અને વિનય કરે, સમજાણું કાંઈ? એના મૂઢના બધા વ્રત છે. વૃથા છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! સ્વસન્મુખના ભાન વિના પરસન્મુખથી થયેલા બધા વિકલ્પની જાળ, પુણ્ય કે પાપ એ બેય બંધનું જ કારણ છે. 'રવાણી'! આહાહા..!

કહે છે કે, 'ત્યાં સુધી મિથ્યાદૃષ્ટિ અજ્ઞાની...' મૂઢ મૂઢ કીધો છે ને? એને વ્રત, એના તપ.. લ્યો! પ્રાયશ્ચિત, વિનય, વૈયાવચ્ચ, સજ્ઝાય, ધ્યાન કરે. આંખ્યું વીંચીને ધ્યાન (કરે). શેનું ધ્યાન પણ? આંખ્યું વીંચીને બેસે. પણ આત્મા એક સમયમાં અખંડાનંદ પ્રભુ, સત્‌ની ખાણ છે. સત્ શાશ્વત અનાદિઅનંત અણકરાયેલું શાશ્વત પદાર્થ–તત્ત્વ છે. એમાં શાશ્વત શાંતિ અને આનંદ શાશ્વત અંદર પડ્યા છે. સમજાણું કાંઈ? એવો શાશ્વત ભગવાનઆત્મા અને શાશ્વત એનો શાંતિ અને આનંદનો જે ભાવ, એના સ્પર્શના ભાન વિના જેટલા એ બધા સ્વાધ્યાય આદિ કરે.. સમજાય છે કાંઈ? વાંચણી આપે, પૂછે, પ્રશ્નો કરે. સમજાણું કાંઈ? પર્યટના કરે, વારંવાર કરે, આંખ વીંચીને બેસે. બધા એના એકલા પુણ્યબંધનું કારણ છે. ભગવાનઆત્મા વસ્તુએ અબંધસ્વરૂપ છે, એના આવા પરિણામથી તેને બંધન થાય છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? 'વલ્લભદાસભાઈ'! ભારે આકરું. એમાં અત્યારની આ હા.. હોની હરિફાઈમાં બધા એમ ને એમ ચાલ્યા છે ને! ધર્મને નામે ગાડા હંકાર્યા છે. આહાહા..!

ભગવાન આ વસ્તુ છે ને પ્રભુ! આત્મા છે ઇ શાશ્વત છે ને? અને એના સ્વભાવો શાંતિ, આનંદ એ ધ્રુવ શાશ્વત છે ને? એના ગુણો જે છે, એ પોતે શાશ્વત ધ્રુવ અને એના ગુણો પણ શાશ્વત ધ્રુવ. એમાં ગુણમાં તો જ્ઞાતા-દૃષ્ટા, આનંદ ને વીતરાગતાથી ભરેલો એ ભગવાન છે. એના અંતર સ્પર્શ વિના, એની સન્મુખતાની દૃષ્ટિ વિના મૂઢ એના સ્વભાવના અજાણથી જેટલી ક્રિયાકાંડ આવા વ્રત, તપાદિ કરે... સમજાય છે? એ મોક્ષનો ઉપાય નથી. એ આત્માને છૂટવાનો ઉપાય નથી, એ બંધાવાનો અને રખડવાનો ઉપાય છે. આહાહા..! 'પ્રવીણભાઈ'! 'મહાવીર.. મહાવીર.. મહાવીર.. મહાવીર.. મહાવીર.. મહાવીર.. ભગવાન.. ભગવાન.. ભગવાન.. ભગવાન.. ભગવાન..' (કરે). કેટલાકને ટેવ પડી ગઈ હોય. એ તો એક રાગ, વિકલ્પ છે, ભાઈ! શુભરાગ છે, પરલક્ષી વૃત્તિ છે. સ્વરૂપ અંદર શુદ્ધ છે એના ભાન વિનાના આવા ભાવ, એને સંવર, નિર્જરાનું કારણ નથી, બંધનું કારણ છે.

મુમુક્ષુ :– અભિમુખ થવાના સાધન તો ખરા ને?

ઉત્તર :– જરીયે અભિમુખ થવાનું સાધન નહિ. કહો. એ રાગની દિશા પર તરફની છે અને સ્વભાવની દિશા અંતર્મુખની સ્વની છે. એટલે પર તરફની દિશાના ભાવ સ્વ તરફની દિશામાં મદદ કરે એ ત્રણકાળમાં બને નહિ. શું કહ્યું વળી?

ભગવાનઆત્મા શુદ્ધ ચિદાનંદની મૂર્તિ શાશ્વત આનંદમૂર્તિ! આહાહા..! જેમાં– ભગવાનઆત્મામાં અતીન્દ્રિય આનંદ ઠસોઠસ ભર્યો છે. એવા આનંદને સ્પર્શ્યા વિના, એવા

www.vitragvani.com

આનંદને જાણીને, અનુભવીને પ્રતીત કર્યા વિના જેટલા આવા ભાવ વ્રત, નિયમના આદિ થાય એ બિલકુલ આત્માને પર તરફની વલણની વૃત્તિઓ અંતર્મુખમાં જવા માટે જરીયે મદદગાર નથી. કહો, સમજાણું કે નહિ? ઉપર મેડીએ જાવું હોય. હોલ હોય ને હોલ વચમાં? ઉપર મેડી અને હેઠે ભોંયરું. ઉપર જાવું હોય તો થોડું ભોંયરે ઊતરે ઇ ઉપર જવામાં કંઈ મદદ કરે કે નહિ? સમજાણું કાંઈ? વચમાં હોલ, નીચે ભોંયરુ, નીચે મેડી. મેડી ચડવાના દાદરે કે થોડું ચડવામાં હેઠે ઊતરે ઇ મદદ કરે કે નહિ?

મુમુક્ષુ :- પેલા પગથિયા તો..

ઉત્તર :- ઇ તો ઓલા પગથિયા, ઇ તો સ્વસન્મુખના આવ્યા. ઇ તો સ્વસન્મુખની દૃષ્ટિ, સ્વસન્મુખનું જ્ઞાન અને સ્વસ્વરૂપની રમણતા, એ પગથિયાં આવ્યા. આહાહા..! ભગવાન પરમાનંદનો નાથ પ્રભુ, એને અડ્યા વિના, સ્પર્શ્યા વિના આવી રાગની ક્રિયાઓ કહે છે કે, મોક્ષમાર્ગ નથી.

'શુદ્ધોપયોગની ભાવના ન ભાવતાં અને શુદ્ધ તત્ત્વનો અનુભવ ન કરતાં જે કાંઈ વ્યવહારચારિત્ર છે તે મોક્ષમાર્ગ નથી.' દેખો! એણે લખ્યું છે, 'શીતલપ્રસાદે'. 'સંસારમાર્ગ છે,...' આહાહા! ભારે વાત, ભાઈ! પણ બાયડી, છોકરા માટે કરતા હોય, દુકાન માટે કરતા હોય એ તો પાપ. હેં? તો તો સંસારમાર્ગ (કહો) ઠીક (છે). પણ આ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ? પણ ભાઈ! તને ખબર નથી, પ્રભુ! એ બહિર્મુખ વલણવાળી વૃત્તિઓ, લાગણી છે. અંતર્મુખ પરમાત્મા પોતે નિજાનંદથી ભરેલો (છે), એના સન્મુખથી વિમુખ છે. એ વિમુખ વૃત્તિઓના ભાવથી આત્માને પુણ્ય ને સંસાર જ છે. કહો, 'વલ્લભદાસભાઈ'! શું કરવું આ? વાંધા ઉઠાવ્યા બધાએ. પુણ્યબંધનું કારણ છે. સમજાણું?

આ એના અઠ્ઠાવીસ મૂળગુણ, સાધુ થાય ને અઠ્ઠાવીસ મૂળગુણ પાળે. એકવાર આહાર, ઊભા ઊભા આહાર (લે), નગ્નપણું, અચેલપણું, સામાયિક, છ આવશ્યકના વિકલ્પો, એવા અઠ્ઠાવીસ મૂળગુણ પાળે તોપણ એ સંસાર અને પુણ્યવર્ધક છે. આહાહા..! ભગવાન તારી પાસે ક્યાં મૂડી ઓછી છે? જ્યાં આત્મા સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર કેવળજ્ઞાનપણાને પામે, અનંત આનંદાદિ દશાને અરિહંત, સિદ્ધપણે પામ્યા એ બધી નિર્મળ દશાઓની ખાણ તો આત્મા છે. એ દશા કંઈ બહારથી આવતી નથી.

ભગવાનઆત્મા એક સમયમાં સત્.. સત્.. સત્.. સત્.. ચિદ્આનંદ, ચિદ્આનંદ, જ્ઞાન, આનંદાદિ અનંત શક્તિઓનો રસકંદ, એનો જ્યાં અંતર આદર નથી, સન્મુખતા નથી, સાવધાની નથી, રુચિ નથી, તેનું જ્ઞેય કરીને જ્ઞાન નથી, તેમાં જ્ઞેય કરીને ઠરતો નથી ત્યાં સુધી બધા બહારના વ્રત, તપાદિ ચાર ગતિના રખડવાના છે. સમજાણું કાંઈ?

'સમયસાર'માં કહ્યું છે ને? ઇ દાખલો આપ્યો છે. 'वदसमिदी गुत्तीओ सीलतवं जिणवरेहिं पण्णत्तं।' 'બંધ અધિકાર'માં આવે છે ને? અભવી કરતો છતો અજ્ઞાની મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. એવા

www.vitragvani.com

વ્રત પાળે, તપ કરે. ભાઈ! એ તપની વ્યાખ્યા શું? ભગવાનઆત્મા અતીન્દ્રિય આનંદથી શોભિત તત્ત્વ છે, તત્ત્વ છે એની અંતરમાં એકાગ્ર થઈને અતીન્દ્રિય આનંદનો, શાંતિનો સાગર અંદરથી ઉછળે અને ગેરુથી જેમ સોનું ઓપે–શોભે એમ ભગવાનઆત્મા અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર ભગવાનઆત્મા, એની એકાગ્રતાથી એની દશામાં અતીન્દ્રિય આનંદની પર્યાયમાં–અવસ્થામાં ભરતી આવે, એનું નામ ભગવાન તપ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? વ્યાખ્યા કેવી આ બધી! એ..ઈ...! સમજાણું કાંઈ?

જે જાતનો આત્માનો ભાવ છે તે જાતનો ભાવ તેની દશામાં પ્રગટ થાય તેને મોક્ષનો માર્ગ કહે છે. એ જાતના ભાવથી વિપરીત ભાવ (થાય) એ બધાં સંસાર ખાતે, પુણ્ય ખાતે છે. સ્વર્ગ મળો કે આ શેઠાઈ ધૂળની મળો, બધા રખડનારા છે.

મુમુક્ષુ :– બરાબર.

ઉત્તર :– શું બરાબર? હેં? નગ્ન સત્ય છે. આહાહા..! સમજાણું આમાં?

એક કોર રામ અને એક કોર ગામ. એક કોર પ્રભુ અનંત ગુણનો આતમરામ, અનંત ગુણનો આતમરામ. એની સન્મુખતા, એનું સન્મુખતાનું જ્ઞાન, એની પ્રતીત અને સન્મુખતાના સ્વરૂપનું આચરણ, આ એક જ મોક્ષનો માર્ગ છે. એ સંવર અને નિર્જરા છે. એનાથી જેટલા વિમુખ ભાવ (થાય), સમ્યગ્દષ્ટિના પણ જેટલા વિમુખ ભાવ (થાય) એ પણ બંધનું કારણ છે. અહીં તો મિથ્યાદૃષ્ટિની વાત લીધી છે. કેમકે વસ્તુનો અજાણ, એમ લેવું છે. 'મૂઢહ' કીધું છે ને? સમજાણું કાંઈ? મૂઢ. ગાથામાં 'મૂઢ' શબ્દ પડ્યો છે ને?

ઓહોહો! બધું જાણ્યું પણ તેં ભગવાન જાણ્યો નહિ. મહાપ્રભુ બિરાજે છે, ચૈતન્યપ્રભુ, ચૈતન્યરત્નાકર. ચૈતન્યમાં અનંતા રત્નો (છે). દરિયામાં જેમ રત્નના ઢગલા પડ્યા છે. સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રમાં તો એકલા રત્ન ભર્યા છે. વેળુ ને બદલે રત્ન (છે). પણ ત્યાં કામના કોને છે? ન્યાં લેવા પણ કોણ જાય? એમ આ ભગવાનઆત્મા એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં વસ્તુ તરીકે અરૂપી આનંદઘન દળ, ચૈતન્યદળ છે. એમાં અનંત શાંત અને વીતરાગતાના રત્નો અનંત ભર્યા છે. એવા ચૈતન્યરત્નની અનુભવદૃષ્ટિ વિના એટલે કે તેની કિંમત અને બહુમાન અંતર્મુખ કર્યા વિના બાહ્યમાં જેટલા વ્રત, તપાદિ કરવામાં આવે એ સંસાર ખાતે છે. સમજાણું કાંઈ? પૈસા-બૈસા આ ધૂળ મળે, ભૂતડા દેવ-બેવ થાય, ચાર ગતિમાં રખડશે. કહો, સમજાણું કાંઈ? 'વલ્લભદાસભાઈ'! આહાહા..!

વીતરાગ પરમેશ્વર સર્વજ્ઞ ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવ, જેને પર્યાયમાં, અવસ્થામાં, હાલત, દશામાં સ્વભાવના અંતર આશ્રય વડે પૂર્ણ જ્ઞાન અને પૂર્ણ વીતરાગતા પ્રગટ થઈ, ત્યારે ભગવાનની ઇચ્છા વિના વાણી નીકળી. એ વાણીમાં આ આવ્યું. એમ સંતો અહીંયાં ફરમાવે છે. સમજાણું કાંઈ? 'યોગીન્દ્રદેવ' દિગંબર મુનિ, જંગલવાસી વનમાં રહેતા હતા. એમણે કહ્યું કે, ભાઈ! એ તારી ચીજનો અજાણ અને પરચીજના વલણવાળા તારા ગમે તેવા પુણ્યના

www.vitragvani.com

ભાવ હો, એ તારા આત્માને બંધનને માટે અને રખડવા માટે છે. સમજાણું કાંઈ? હેં?

મુમુક્ષુ :- એક મોક્ષ ન મળે.

ઉત્તર :- બસ! મોક્ષ ન મળે, આ રખડવું મળે, એમ કહે છે આ. આ ધૂળ મળે. એક મોક્ષ ન મળે. એ.. 'ન્યાલભાઈ'! આ કહે છે, એક મોક્ષ ન મળે, બાકી તો બધું મળે ને! આત્માની શાંતિ ન મળે બાકી તો અશાંતિના ઢગલા મળે ને! એમ. આહાહા..! અરે..! તારા ઇન્દ્રના, દેવના દેવાસન એ બધા દુઃખના કારણ છે. તારા પૈસા ધૂળના ઢગલા, આ મારા એના ઉપર લક્ષ જાવું, (એ) આકુળતા છે. ધૂળ છે. ન્યાં ક્યાં (શાંતિ છે)? એક મોક્ષ ન મળે, બાકી બધું રખડવાનું મળે. એક મોક્ષ ન મળે એટલું ને? હળવેથી હાંડલું કાઢી નાખે. દલાલ છે, દલાલ. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! ક્યાં ગયા 'પોપટભાઈ' ગયા? ગયા લાગે છે. કહો, સમજાણું આમાં? આહાહા..! એ ૨૯મી ગાથા થઈ.

જુઓ! શબ્દાર્થમાંથી તમારે પાઠ હોય ને એમાંથી કાઢીએ, જુઓ! 'વ્રત, તપ..' આ કરી ઇ વ્યાખ્યા. 'સંયમ..' ઇન્દ્રિયદમન અને 'મૂળગુણ...' એક વાર આહાર લેવો આદિ. 'મૂઢહ' પણ જે આત્માના સ્વભાવ શુદ્ધ ચિદાનંદના અજાણ છે. એ શબ્દાર્થ ચાલે છે. છે ને શ્લોક છે, પુસ્તકમાં છે. 'मोक्ख णिवुत्तु' એને મોક્ષ નથી કહ્યો. એને સંવર, નિર્જરા કહ્યાં નથી. `जाम ण जाणइ इक्क' જ્યાં સુધી ભગવાનઆત્મા પોતાની મૂળ ચીજને ન જાણે. 'परु' પ્રધાન. 'सुद्धउभाउ पवित्तु' મહા શુદ્ધ ભગવાનઆત્મા પવિત્ર છે. એનું સમ્યગ્દર્શન અને અનુભવ ન હોય ત્યાં સુધી આ બધા એના ફોગટ એકડા વિનાના મીંડાં રણમાં મૂકવા જેવા છે. એની પોક કોઈ સાંભળે નહિ અને એનું રોવાનું બંધ થાય નહિ. સમજાણું કાંઈ?

વ્રતીએ નિર્મળ આત્માનો અનુભવ કરવો યોગ્ય છે.

जो णिम्मल अप्पा मुणइ वयसंजमु संजुत्तु।
तो लहु पावइ सिद्ध सुहु इउ जिणणाहह वुत्तु।।३०।।

જે શુદ્ધાતમ અનુભવે, વ્રત-સંયમ સંયુક્ત;
જે શુદ્ધાતમ ભાખે જીવ તે, શીઘ્ર લહે શિવસુખ. ૩૦.

અન્વયાર્થ :- (जो वयसंजमु संजुत्तु णिम्मल मुणइ) જે વ્રત, સંયમ સહિત નિર્મળ આત્માનો અનુભવ કરે (तो सिद्ध सुहु लहु पावइ एक जिणणाहह वुत्तु) તે સિદ્ધ કે મુક્તિનું સુખ તુરત જ પ્રાપ્ત કરે એમ જિનેન્દ્રનું કથન છે.

Shree Kundkund-Kahan Parmarthik Trust, Mumbai.

www.vitragvani.com

૩૦. 'વ્રતીએ નિર્મળ આત્માનો અનુભવ કરવો યોગ્ય છે.' ૩૦મી ગાથા.

जो णिम्मल अप्पा मुणइ वयसंजमु संजुत्तु।
तो लहु पावइ सिद्ध सुहु इउ जिणणाहह वुत्तु।।३०।।

પુસ્તક છે ને? ભાઈ પાસે છે કે નથી? એમાં છે શ્લોક, એ શ્લોકમાં છે. અહીં તો શ્લોકમાંથી અર્થ (કરીએ છીએ). ૩૦મો. 'जो णिम्मल अप्पा मुणइ' છે ને? જે કોઈ આત્મા નિર્મળાનંદ પ્રભુ, શુદ્ધ જ્ઞાનઘન આત્માને જે 'मुणइ' નામ જાણે છે, અંતર નિર્મળ વસ્તુ શુદ્ધ ચિદ્‌ઘન છે, એને અનુસરીને નિર્વિકલ્પથી આત્માને અનુભવે છે. નિર્વિકલ્પ એટલે રાગના મલિનતાના વિકલ્પની મિશ્રિત દશા વિના. ભગવાનઆત્મા નિર્મળાનંદ પ્રભુ, એને નિર્મળ અનુભવથી જે અનુભવે છે. 'मुणइ' 'अप्पा मुणइ' એટલે અનુભવે છે. 'वयसंजमु संजुत्तु' અને એમાં પણ એને વ્રત ને સંયમનો ભલે વ્યવહાર હો, પણ આ વસ્તુ સહિત છે તો એનો વ્યવહાર નિમિત્ત તરીકે ત્યાં કહેવામાં આવે છે. શું કીધું?

મુમુક્ષુ :– મદદ કરે.

ઉત્તર :– મદદ કોણે કીધી?

શુદ્ધ આત્મા પોતાનું શુદ્ધ ઉપાદાન, એ શુદ્ધ ઉપાદાન એટલે જેમાંથી નિર્મળતા ગ્રહી શકાય છે, એવો આ ભગવાન નિર્મળ આત્માનો જે અનુભવ, એ એનું શુદ્ધ ઉપાદાન, મોક્ષનું ખરું કારણ એ છે. તે કાળે એને વ્રત, નિયમનો, નિમિત્તનો વ્યવહાર હોય છે તો એને નિમિત્ત તરીકે યથાર્થ લાગુ પડે છે. સમ્યગ્દર્શન અનુભવ વિનાના જે વ્રતાદિ હતા એ તો નિમિત્તપણે પણ કહેવામાં આવ્યા નથી. અહીં એને નિમિત્તપણું છે એટલું સિદ્ધ કરવું છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

જે કોઈ વ્રત, સંયમ 'संजुत्तु णिम्मल मुणइ'. 'વ્રત, સંયમ..' (એટલે) ઇન્દ્રિયદમન 'સહિત નિર્મળ આત્માનો અનુભવ કરે...' 'तो सिद्ध सुहु लहु पावइ' 'तो लहु पावइ सिद्ध सुहु' 'लहु' નામ અલ્પકાળમાં, 'लहु' નામ શીઘ્ર કાળમાં 'पावइ' નામ પામે. 'सिद्ध सुहु' (અર્થાત્) સિદ્ધ પરમાત્માનું સુખ. એ પોતે આત્માના અંતર અનુભવમાં શુદ્ધ ચૈતન્યને અનુભવે એની સાથે એને વ્રત, નિયમના નિમિત્તરૂપે વિકલ્પો વ્યવહાર હોય છે તો ક્રમે ક્રમે એ બધો વ્યવહાર છોડી પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપને, સિદ્ધ સુખને એ પ્રાપ્ત કરશે. સમજાણું કાંઈ?

આ બધી કિંમતું જાય છે આત્મામાં. હવે એ આત્મા કેવો એની એને ખબર ન મળે. જે કિંમત કરવા લાયક ચૈતન્યરત્ન, (એ) એને કાંઈ નહિ. આ દેહ, વાણીની ક્રિયા અને દયા, દાનના પરિણામ જે કાંઈ કિંમત કરવા લાયક નથી. આહાહા..! એની એને કિંમત અને એની એને મહિમા, મહિમા. પણ ભગવાનઆત્મા સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર વીતરાગ ત્રિલોકનાથ અનંત આનંદને પ્રાપ્ત થયા એ બધી નિર્દોષ દશાઓ પ્રાપ્ત થઈ તે પરમાત્મ સ્વરૂપમાં અંદર આત્મામાં પડી છે, એવો આત્મા કીધો ને અહીંયાં?

Shree Kundkund-Kahan Parmarthik Trust, Mumbai.

www.vitragvani.com

'णिम्मल अप्पा मुणइ' એવો નિર્મળ ભગવાનઆત્મા વર્તમાન શાશ્વત ભાવ સ્વભાવ પવિત્ર વર્તમાન શાશ્વત (છે). વર્તમાન કેમ કહ્યું? શાશ્વત એટલે પછી (એમ નહિ). અહીંયાં વર્તમાન શાશ્વત ધ્રુવ નિર્મળ ભાવ પડ્યો છે. એને જે 'मुणइ' નામ અનુભવે છે. એનું અંતર દૃષ્ટિ અને આચરણ છે એ ભલે વ્રત, સંયમ નિમિત્ત તરીકે હો. વ્યવહાર આચરણ એને રાગની મંદતા આદિ હો પણ ઓલું મોક્ષનું ખરું કારણ એ છે અને આ સાથે હોય છો તો આને ક્રમે છોડી દઈને કેવળજ્ઞાનને પામશે, સિદ્ધસુખને પામશે. સમજાણું કાંઈ?

નિમિત્તપણું હોય છે. હોય (એમ) અહીં સિદ્ધ કર્યું છે. સ્વરૂપના શુદ્ધ ઉપાદાનના શ્રદ્ધા, જ્ઞાન અને આચરણની ભૂમિકામાં પૂર્ણ શુદ્ધતા પ્રગટ થઈ નથી તેથી થોડી અશુદ્ધતાનો તે ભૂમિકાને યોગ્ય વ્યવહાર રાગની મંદતા હોય છે એને નિમિત્ત તરીકે કહેવામાં આવે છે. માલ નાખે એનો કોથળો. માલ નાખ્યા વિના કોથળો કોનો કહેવો? શણનો. ઈ કોથળો દાળ, ચોખાનો ન કહેવાય. માલ નાખે તો કહેવાય કે, આ દાળનો કોથળો છે, આ શું તમારે ઓલા મોટા પતરા થાય છે ને? હેં? પતરા મોટા રાખે છે ને હવે તો, અનાજના? ઢોલ.. ઢોલ. ઢોલમાં પોલ મોટી. ઢોલ રાખે છે કે નહિ મોટા? આમ હારબંધ (પડ્યા હોય). દાળ ને ચોખા ને ફલાણું ને ઢીકણું, પૂંછડું. એ બધું હમણાં એ થઈ ગયું છે. પણ શેનો? હેં? બધું જોયું છે ને બધું જોયું છે. શેનો (કોથળો)? કે, નાખ એનો. શેનો શું? ન્યાં ક્યાં નામ લખ્યું છે? ચોખા નાખ તો ચોખાનો ને દાળ નાખ તો દાળનો અને સાકર નાખ તો સાકરનો. એમ માલ આત્મા અખંડાનંદ પ્રભુ, એની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન ને ચારિત્રનો માલ હોય તો જોડે વ્યવહાર વ્રતાદિના વિકલ્પને કોથળો, બારદાન કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! એ.. દેવાનુપ્રિયા!

મુમુક્ષુ :– આમાં તો શરત મૂકી છે.

ઉત્તર :– કીધી ને, શરત મૂકી છે ને! ઉપાદાને આવું નિમિત્ત હોય તો મુક્તિ પામે. શુદ્ધ ઉપાદાનની વૃદ્ધિ કરીને. એમ. સમજાણું કાંઈ? એનું કારણ છે. એ મૂક્યું છે કે, જ્યાં આગળ આત્મઅનુભવ તો ચોથે-પાંચમે પણ હોય, પણ આ વિશેષ અનુભવ, સ્થિરતા છે ત્યાં આવા વિકલ્પો હોય ત્યાં સ્થિરતા વિશેષ (હોય) એ બતાવવું છે. સમજાણું કાંઈ? નહિતર સમ્યગ્દર્શન ચોથે ગુણસ્થાને પણ આત્મઅનુભવ હોય, પણ જ્યાં વ્રત, નિયમના પરિણામ છે એને તો સ્થિરતા અનુભવ ઘણો હોય છે, એવા ઘણાને વજન આપવા એની જોડે વ્રતસહિત કહેવામાં આવ્યું છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! જોર ઈ આપે છે.

જ્યાં આત્મા પોતાના પંથે અંદર પડ્યો, શુદ્ધ ભગવાનઆત્માના અંતર રસ્તે ચડ્યો પણ એ રસ્તે ચડ્યો પણ જ્યાં સુધી એને વ્રતના પરિણામ, જે વિકલ્પ જોઈએ એવી ભૂમિકા યોગ્ય સ્થિરતા નથી થઈ... સમજાય છે? ત્યાં સુધી એને ઉગ્ર આચરણરૂપી સાધુપણું હોતું નથી. અને એ ઉગ્ર આચરણ જ્યાં હોય ત્યાં આવા વિકલ્પો હોય છે, એમ વાત સિદ્ધ કરે છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! આવો માર્ગ તે કેવો આ? આવો વીતરાગનો

www.vitragvani.com

માર્ગ હશે? હેં? આ તો અત્યાર સુધી સાંભળ્યું કે, ચોવિયાર કરવા, રોટલા ન ખાવા, આઠમ, ચૌદસે અપવાસ કરવા, કંદમૂળ ન ખાવા, બટાકા ન ખાવા, શક્કરકંદ ન ખાવા. લ્યો! આવી વાતું એક્કે વાત આવી? આ પોણો કલાક થવા આવ્યો. એ.. 'શશીભાઈ'! હેં?

મુમુક્ષુ :– ભગવાન આમ કહે છે.

ઉત્તર :– ભગવાન આમ કહે છે, જુઓ! ઇ કહે છે, જુઓ! 'जिणणाहह वुत्तु' છે ને? જુઓ! એમાં છે. 'सिद्ध सुहु लहु पावइ इउ जिणणाहह वुत्तु' એવું જિનેન્દ્રનું કથન છે. છે? ૩૦માં. તેથી તો આચાર્ય શબ્દ નાખતા જાય છે કે, જિનેન્દ્રદેવ વીતરાગ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ, સો ઇન્દ્રના પૂજનીક, સમવસરણના નાયક.. સમજાય છે કાંઈ? લાખો સંતોના સૂર્ય, ચંદ્ર. લાખો સાધુરૂપી તારા, એમાં તીર્થંકર જે ચંદ્ર, એના મુખમાં આ વાણી (આવી) છે. આહાહા..! ભારે પણ, બાપુ! (અમે તો અત્યાર સુધી એવું સાંભળ્યું છે કે), આ કરો, આ ખાવ ને આ પીવો ને આ છોડો ને આ મૂકો. કોણ છોડે, મૂકે? સાંભળને! પરવસ્તુ કે દિ' પકડી છે તે છોડે? સમજાણું કાંઈ?

અહીં તો અજ્ઞાનભાવ, સ્વરૂપનું અભાન અને રાગ-દ્વેષની અસ્થિરતા જે પડી છે, આ એને સ્વભાવના ભાને ટાળી શકાય છે. શું ભગવાનભાઈ! બરાબર, હવે બરાબર થયું. નહિતર તો ભાગતા હતા. આવે ખરા અમારા દાંતને લઈને. હેં? દાંતને લઈને આવે, વેવાઈને લઈને. ડાહ્યા માણસ છે, ચાલે. અને અહીં વળી પ્રેમ પણ ખરો થોડો. પણ બેસે નહિ અંદરથી. ઇ કહે, સામાયિક ને પોષા ને પડિક્કમણા ને અપવાસ કરીએ એ કંઈ ધર્મ ન હોય, એમ હોય? અરે..! બાપુ! ભાઈ! તને ખબર નથી. સામાયિક ક્યાં રહેતી હશે ઇ ખબર છે એને? સામાયિક એક શબ્દ થયો. તો સામાયિકનો ભાવ ક્યાં રહેતો હશે? ખબર છે? અને એ ભાવ શું હશે? વસ્તુ હશે? શક્તિ હશે? અવસ્થા હશે? વિકાર હશે? અવિકાર હશે? એનો કાળ કેટલો હશે? ભગવાન જાણે. આમ બેઠા ઇ (સામાયિક). ઇ સામાયિક નથી, સાંભળને હવે! એ બધી મૂઢની, અજ્ઞાનીની સામાયિક છે. કહો, સમજાણું આમાં? આહાહા..! સમજાણું?

(અહીંયાં ચાલતા વિષયમાં) એ નિમિત્તની વ્યાખ્યા કરી છે. 'णवि एस मोक्खमग्गो' પાછળ આધાર આપ્યો છે. ૩૦ મી ગાથાનો મૂળ તો આ છે કે, 'जिणणाहह वुत्तु'. વીતરાગ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવે સમવસરણ સભામાં આમ ભગવાન કહેતા હતા. આહાહા..! કહો, સમજાણું કાંઈ? છે ને? 'जिणणाहह' જિનનાથ. વીતરાગના નાથ એટલે તીર્થંકરદેવ. એમ 'वुत्तु' આમ કહેતા હતા. 'वुत्तु' એટલે કહેવું. એમ કહેતા હતા કે જેને ભગવાનઆત્મા અનંત ચૈતન્ય આનંદના રસથી ભરેલો પ્રભુ, એનો જેને અંતરમાં અનુભવની ઉગ્રતાની ચારિત્રદશા રમણતા હોય એની સાથે આવા નિમિત્તો, એ વખતે ઉગ્ર ચારિત્રમાં નિમિત્ત તરીકે વ્રતાદિના પરિણામ હોય તો એ ક્રમે રાગનો અભાવ કરી, શુદ્ધતાને વધારી અને પૂર્ણ સિદ્ધિના સુખને, મુક્તિના સુખને પામશે, એમ જિનનાથે વર્ણન કર્યું છે. સમજાણું કાંઈ?

www.vitragvani.com

એકલું વ્યવહાર ચારિત્ર નકામું છે.

वयतवसंजमु सीलु जिय ए सव्वे अकइच्छु।
जाणइ ण जाणइ इक्क परु सुद्धउ भाउण पवित्तु।।३१।।

જ્યાં લગી એક ન જાણિયો, પરમ, પુનીત, શુદ્ધ ભાવ;
વ્રત-તપ-સંયમ શીલ સહુ, ફોગટ જાણો સાવ. ૩૧.

અન્વયાર્થ :- (जिय) હે જીવ! (जाम इक्क परु सुद्धउ पवितु भाउ ण जाणइ) જ્યાં સુધી એક ઉત્કૃષ્ટ શુદ્ધ વીતરાગ ભાવનો અનુભવ ન કરે (वय तव संजमु सीलु ए सव्वे अकइच्छु) ત્યાં સુધી વ્રત, તપ, સંયમ, શીલ એ સર્વનું પાલન નિષ્ફળ છે, મોક્ષને માટે નથી. પુણ્ય બાંધીને સંસાર વધારનાર છે.

---

૩૧. 'એકલું વ્યવહાર ચારિત્ર નકામું છે.' જોયું? ઓલામાં નિમિત્ત નાખ્યું હતું. હવે એકલો વ્યવહાર નકામો છે, એમ કહે છે.

वयतवसंजमु सीलु जिय ए सव्वे अकइच्छु।
जाणइ ण जाणइ इक्क परु सुद्धउ भाउण पवित्तु।।३१।।

'હે જીવ!' 'जिय' શબ્દ પડ્યો છે ને? 'जिय'. એ 'जिय' એટલે જીવ થાય છે. 'હે જીવ!' 'जाम इक्क परु सुद्धउ पवितु भाउ ण जाणइ' 'જ્યાં સુધી એક ઉત્કૃષ્ટ શુદ્ધ વીતરાગ...' 'जाणइ' 'इक्क परु सुद्धउ पवितु भाउ ण जाणइ' જ્યાં સુધી, એમ. જ્યાં સુધી. 'जाम' છે ને? 'जाम' એટલે જ્યાં સુધી, એમ જોઈએ મૂળ તો. આમાં 'जाणइ' અર્થ કર્યો છે. 'जाम' જોઈએ. સમજાણું કાંઈ? 'जाम' નામ જ્યાં સુધી 'ण जाणइ इक्क परु' આત્માનો એક શુદ્ધ વીતરાગભાવ, એક ભગવાનઆત્માનો વીતરાગભાવ, શુદ્ધભાવ આનંદભાવ એવો એક આત્માનો અંતર ભાવ, શુદ્ધ ધ્રુવ સ્વભાવ શાશ્વત આનંદ વીતરાગભાવ, એવાને ન જાણે. એ પછી 'ण जाणइ' આવ્યું. સમજાણું કાંઈ? 'जाणइ ण जाणइ'. જ્યાં સુધી ભગવાનઆત્માના વીતરાગ સ્વભાવ, એવા શુદ્ધભાવને ન જાણે, શુદ્ધભાવને ન જાણે, શુદ્ધઉપયોગ પ્રગટ ન કરે ત્યાં સુધી બધા એના વ્યવહાર વ્રતાદિ ફોગટ ફોગટ છે. સમજાણું કાંઈ?

ઓલામાં (-૩૦મી ગાથામાં) આવ્યું હતું ને? 'मुणइ वय'. તો પછી (એમ અર્થ થયો કે), જ્યાં ઉગ્ર શાંતિ (અને) અનુભવ છે ત્યાં વ્રત, નિયમ કીધો, પણ હેઠે એકલાં વ્રત (એ) ધર્મ અને ઉપર અનુભવ ધર્મ, ભાઈ! એમ ન આવ્યું એમાં? આવ્યું કે નહિ, ૩૦મી ગાથામાં? આ બે ભેગા છે ને? તોપણ એમ કહ્યું, 'णिम्मल अप्पा मुणइ वयसंजमु संजुत्तु'

www.vitragvani.com

એમ કીધું. બે સાથે આમ કીધાં. એમ ન કીધું કે, વ્રત, તપનો પહેલો ધર્મ અને નિર્મલ અનુભવનો પછીનો ધર્મ. હેં? આહાહા..! એમ હોય જ નહિ, પણ કેટલાક પંડિતો કહે છે. અત્યારના શીખ્યા (આમ કહે છે). અરે.. ભગવાન! વાડ વેલાને ખાય. એ વેલુંને ક્યાં જાવું? સમજાણું? વાડ વેલાને ખાય. વેલો ચડવા વાડની ઓથ લે. વેલો ચડવા વાડની ઓથ લે. વાડ ગળી જાય વેલાને. એમ ઉપદેશકો કેવા? લાવો, આપણે સાંભળીએ, કાંઈક કહે. એ જ આખું બધું ઊંધું મારે. સાંભળનારને ચડવાનો વેલો જાય ક્યાં ઇ? એ એ બિચારા કહે એ પ્રમાણે, જય પંડિતજી! સાચી વાત તમારી. 'રતનલાલજી'! આમ જ થાય છે. આહાહા!

અરે..! વાડ વેલાને ખાય. 'દામોદરભાઈ'એ કહ્યું હતું. 'જેતપુર'! ઓલા સાધુ હતા ને? વેદાંતની શ્રદ્ધા, હોં! વેદાંતની. 'લીંબડી'... પછી આને જૈનની શ્રદ્ધા ખરી ને? વસ્તુ ભલે ફેરવાળી દૃષ્ટિ હતી. એટલે એ કહેવા માંડ્યો, આ સાધુ સુધર્યો દેખાય ને? મોટા શેઠિયા હતા ને? દસાશ્રીમાળીમાં દસ લાખ રૂપિયા પચાસ વર્ષ પહેલા કોઈને નહોતા. એ અહીં 'દામનગર' હતા. અને પોતે શેઠિયા માણસ જરી ગરાસિયા જેવા. પેલાને એમ કે મારા જેવી વાત આને રુચશે. નિશ્ચયની આવી વેદાંતની વાત કરવા માંડ્યા, શેઠ આમ છે, શેઠ આમ છે. શેઠે સાંભળ્યું, હોં! પછી બોલ્યા, અરે..! મહારાજ! અરે..! વાડ વેલાને ખાય, વેલાને ક્યાં જાવું? હોંશિયાર હતો. અરે..! આવા જૈનના વેશમાં રહી, મુંહપત્તિમાં રહી તમે વેદાંતની વાત કરો? આ લોકો જૈનોને ક્યાં જાવું? બિચારા દુઃખી તમે જાણો કે, આ માર્ગ હશે, હા પાડી દેશે. અરે..! શું કરો છો તમે? ખબર ન મળે, કાંઈ ખબર ન મળે. પછી માથે બેઠો ઇ દીધે રાખે. 'કાંતિભાઈ'!

ઇ ઘણા વર્ષની વાત છે, હોં! આ તો ઘણા વર્ષની વાત (છે). 'જેતપુર' ગયેલા. શેઠને ઓલા 'નાગજી'એ આ વેદાંતની વાત કરવા માંડી. એક આત્મા અદ્વૈત છે ને વ્યાપક છે. આ જાણે (કે), સુધરેલ છે, દેખાય શેઠિયા માણસ, સુધરેલ છે વળી ગામમાં મોટા ગૃહસ્થ એમ લાગે. (ત્યારે શેઠ કહે), અરે..! મહારાજ, વાડ વેલાને ખાય, હોં! મોઢે કીધું. અરે..! તમે સાધુ આ મુંહપત્તિ લઈને બેસો હાથમાં રજોહરણું અને તમે અદ્વૈત આત્માની વાત કરો? આ ભગવાને કહેલા અનંત આત્મા, ભગવાને કહેલા અનંત પરમાણુઓ, આ બધા છ દ્રવ્ય ને આ બધું ક્યાં ગયું? 'વલ્લભદાસભાઈ'! હેં?

ચાલે, ભાઈ! આ તો અનંત સંસાર અનંતકાળથી એમ જ ચાલે છે. આહાહા..!

'वय तव संजमु सीलु' દેખો! આટલા શબ્દ લીધા છે. વ્રત પાળે, વૈયાવચ્ચ કરે, દેવ-ગુરુનો વિનય કરે, શાસ્ત્રનો સ્વાધ્યાય કરે, ઇન્દ્રિયનું દમન કરે (ઇ) સંયમની વ્યાખ્યા છે, 'સીલુ' નામ કષાયની મંદતાનો સ્વભાવ. કૂણો.. કૂણો.. કૂણો.. કૂણો રાગ મંદ સ્વભાવ, શીલ, બ્રહ્મચર્ય પાળે. 'जिय ए सव्वे अकइच्छु' એ બધું અકૃતાર્થ છે. એનાથી તારું કાંઈ કાર્ય સિદ્ધ થાય એવું નથી. 'जाणइ ण जाणइ इक्क'. ભગવાનઆત્મા, જેમાં પવિત્રતાનું ધામ,

www.vitragvani.com

પવિત્ર ભગવાનઆત્મા, એ પવિત્ર આત્માના પવિત્ર શુદ્ધભાવને. ભાવ છે ને? જુઓને! 'सुद्धउ भाउ पवित्तु' જુઓ! 'परु सुद्धउ भाउ पवित्तु'. એ ભગવાનઆત્મા વીતરાગભાવ, આનંદભાવ, શાંતભાવ, અકષાયભાવ, સ્વચ્છભાવ, પ્રભુતાભાવ, પરમેશ્વરભાવ એવા અનંતા ભાવનું શુદ્ધથી ભરેલો ભગવાન, એવા શુદ્ધભાવને જ્યાં સુધી અંતર્મુખ થઈને ન જાણે ત્યાં સુધી અજ્ઞાનીના વ્યવહાર ચારિત્ર તે વૃથા છે. કોરે કાગળે એકડા વિનાના મીંડા, રણમાં પોક મૂકવા જેવા છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? 'રતીભાઈ'! આ ભણતર કેવી જાતનું?

'પુણ્ય બાંધીને...' જુઓ! એણે નીચે અર્થ કર્યો છે, થોડો હોં! 'પુણ્ય બાંધીને સંસાર વધારનાર છે.' ૩૧ ગાથા. હેઠે અર્થ કર્યો છે. 'પુણ્ય બાંધીને સંસાર વધારનાર છે.' એણે તો વળી ત્યાં સુધી લખ્યું છે, હેઠે. 'સમ્યગ્દર્શન વિના મંદ કષાયને પણ વાસ્તવમાં શુભોપયોગ કહી શકાતો નથી.' નીચે (છે). ખરેખર શુભઉપયોગ ન કહેવાય. ભગવાનઆત્મા, ભગવાનઆત્મા પોતાનો શુદ્ધ ભાવ, એના ભંડારની જ્યાં સુધી ચાવી ખોલે નહિ ત્યાં સુધી એના એ શુભભાવના, એ શુભરાગની ક્રિયાને શુભઉપયોગ પણ કહેવાતો નથી. દૃષ્ટિ મિથ્યાત્વ છે તે ખરેખર અશુભ જ પરિણામ છે, એમ કહે છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

'इक्क परु सुद्धउ' છે ને? ઉત્કૃષ્ટ છે ને? ઉત્કૃષ્ટ શુદ્ધ વીતરાગભાવ. આત્માનો સ્વભાવ, આત્માનું અંતર સ્વરૂપ ઉત્કૃષ્ટ વીતરાગભાવ (છે) અને એનો અનુભવ શુદ્ધઉપયોગરૂપ ભાવ, શુદ્ધઉપયોગી ભાવ. આવો ભાવ જ્યાં સુધી ન કરે ત્યાં સુધી 'वय तव संजमु सीलु ए सव्वे अकइच्छु' એ બધું અકૃતાર્થ છે. મોક્ષ માટે અકાર્ય અકાર્ય અકાર્ય છે. એ અકાર્ય કર્યું પણ કાર્ય કાંઈ કર્યું નહિ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

નીચે થોડું કર્યું છે. 'બાહ્ય આલંબન કે નિમિત્તને ઉપાદાન માનવું તે મિથ્યાત્વ છે.' એ..ઇ...! એ વ્યવહાર વ્રતાદિ બાહ્ય આલંબન છે. એ આલંબનને કે નિમિત્તને ઉપાદાન માનવું. એ આલંબન પણ નિમિત્ત છે. એને ઉપાદાન માનવું, પોતાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ એને માનવું (એ) મિથ્યાત્વ છે. સમજાણું કાંઈ? કેટલુંક ઠીક લખ્યું છે, પછી નિમિત્ત આવે ત્યારે જરી ગોટો વાળે છે. 'કોઈ કરોડો જન્મો સુધી વ્યવહાર ચારિત્ર પાળે તો પણ તે મોક્ષનો માર્ગ નથી.' સમજાણું કાંઈ? કરોડો જન્મ સુધી કોઈ પાળે, વ્રત, નિયમ ને આવી બાહ્ય તપસ્યાઓ કરે પણ ભગવાનઆત્માનો અંતર અનુભવ અને સમ્યગ્દર્શન વિના એ ચાર ગતિમાં રખડવાના પંથે ઇ પડ્યો છે. સમજાણું કાંઈ?

જુઓ! આ ચારિત્રની વ્યાખ્યા કરી છે. 'દ્રવ્યસંગ્રહ'ની ગાથા (છે). એ વ્યવહારનયનું ચારિત્ર છે. નિશ્ચય સ્વરૂપની દૃષ્ટિ અને ચારિત્ર હોય તો અશુભથી નિવર્તેલો એવા શુભભાવને વ્યવહારચારિત્ર કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? શુભાશુભ પરિણામથી નિવૃત્તિ અને ભગવાનઆત્માની દૃષ્ટિ સહિતનો શુદ્ધઉપયોગની રમણતા કરે એનું નામ ખરું ચારિત્ર. અને એની સાથે અશુભથી નિવર્તીને શુભભાવ હોય એને વ્યવહારચારિત્ર (કહે છે). વ્યવહારચારિત્ર

Shree Kundkund-Kahan Parmarthik Trust, Mumbai.

www.vitragvani.com

બંધનું કારણ, નિશ્ચયચારિત્ર સંવર, નિર્જરાનું કારણ. સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- ક્રિયા કરવાથી અમુક ભવેતો લાભ થતો હશે ને?

ઉત્તર :- ના, ના. અનંત ભવ સુધી. અનંત ભવ સુધી આત્માના સન્મુખ વિનાની ક્રિયા અનંતવાર કરે તો એને કાંઈ લાભ થાય નહિ. આ કરોડ તો એક આંકડો મૂક્યો. કોરે કાગળે ગમે એટલા મીંડા મૂક્યા કરે તો એકડો આવે નહિ. પછી કરોડ મીંડા લખો એમ કહો કે અનંત મીંડા લખો એમ કહો (બધું એકાર્થ છે). સમજાણું કાંઈ? 'મોક્ષપાહુડ'ની ગાથા આપી છે, ઇ જરી ઠીક છે. ઓલી 'સમયસાર'ની આપી છે ઇ સારી આપી છે. ઇ આપી છે, ઇ બરાબર છે.

આત્માનો સ્વભાવ છે, આત્માનો દ્રવ્ય સ્વભાવ છે એ દ્રવ્ય સ્વભાવે પરિણમવું એ મોક્ષનું કારણ છે અને રાગાદિ તો પરદ્રવ્ય સ્વભાવ છે. વિકલ્પ, પંચ મહાવ્રત, દયા, દાન આદિના વિકલ્પો એ તો પરદ્રવ્ય સ્વભાવ છે. પરદ્રવ્ય સ્વભાવ એ તો દુર્ગતિ છે, બંધન છે. સ્વદ્રવ્ય સ્વભાવે સ્વગતિ છે. (મોક્ષપાહુડમાં કહ્યું છે કે)

जो पुण परदव्वरओ मिछ्छआदिट्ठी हवेइ सो साहू।
मिच्छत्त परिणदो उण वज्झदि दुटुटुकम्मेहिं।।१५।।

ઓહો! લ્યો! આચાર્યોએ તો શાસ્ત્રમાં ઘણું કામ મૂક્યું છે! ગણે ત્યારે ને પણ. હેં? નિંભર થઈ ગયો, નિંભર. મુનર થઈ ગયો, મુનર નથી કહેતા? હેં? આમ ઉંહકારો કરે નહિ. પણ ઉંહ.. તો કર. એમ એને ગમે એટલી સત્યની વાત કાને આવે પણ માળો અંદર હલતો નથી, હલતો નથી. નહિ, આમ થાય, નહિ, આમ થાય. એમ કહે. ના, ના એ આમ થાય. એ જૂઠું ઠરાવવા માગે (છે). આહાહા..! અરે.. પ્રભુ! તું ક્યાં જાઈશ? ભાઈ! આહાહા..! માર્ગ તો 'એક હોય ત્રણકાળમાં' 'એક હોય ત્રણ કાળમાં પરમાર્થનો પંથ' બે માર્ગ હોય કાંઈ? સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ વીતરાગદેવે કહેલો નિશ્ચય સ્વાશ્રય માર્ગ તે એક જ મોક્ષનો માર્ગ છે. સમજાય છે કાંઈ? પરાશ્રિત તે મોક્ષમાર્ગ નથી.

પુણ્ય અને પાપ બંને સંસાર છે.

पुण्णि पावइ सग्ग जिउ पावइ णरयणिवासु।
वे छंडिवि अप्पा मुणइ तउ लब्भइ सिववासु।।३२।।

પુણ્યે પામે સ્વર્ગ જીવ, પાપે નરક નિવાસ;
બે તજી જાણે આત્માને, તે પામે શિવવાસ. ૩૨.

અન્વયાર્થ :- (जिउ पुण्णि सग्ग पावइ) આ જીવ પુણ્યથી સ્વર્ગ પામે છે (पावइ

Shree Kundkund-Kahan Parmarthik Trust, Mumbai.

www.vitragvani.com

णरयणिवासु) પાપથી નરકમાં જાય છે (वे छंडिवि अप्पा मुणइ) પુણ્ય-પાપ બન્નેની મમતા છોડીને જે પોતાના આત્માનું મનન કરે (तउ सिववासु लब्भइ) તો મોક્ષના મહેલમાં નિવાસ પામે.

---

૩૨. 'પુણ્ય અને પાપ બંને સંસાર છે.'

पुण्णि पावइ सग्ग जिउ पावइ णरयणिवासु।
वे छंडिवि अप्पा मुणइ तउ लब्भइ सिववासु।।३२।।

'पुण्णि पावइ सग्ग' આ શુભભાવ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ કરે તો પુણ્યથી સ્વર્ગ મળે, આ ધૂળ, સ્વર્ગની, દેવની ધૂળ. સમજાણું કાંઈ? અને 'पावइ णरयणिवासु' જો પાપ કરે તો નરકમાં જાય. નીચે નરકયોનિ છે. પાપ કરે તો નરકમાં જાય, પુણ્ય કરે તો સ્વર્ગમાં જાય. સમજાણું કાંઈ? શુભભાવ એવા વ્રત, તપ, નિયમ, શીલ, સંયમ કીધાં ને? એવા ભાવ કરે તો સ્વર્ગમાં જાય. આ શેઠિયાઓ પાંચ, દસ કરોડના, એના થકી ઉજળો દેખાય જરી. પણ છે તો બધી ધૂળ ને ધૂળ, ત્યાં પણ. હેં? બે-પાંચ કરોડવાળા શેઠિયાઓ ઉજળા લાગે ને? આહાહા..! ફાલ્યા ફૂલે માય નહિ. આગળ બેસાડે. એને ક્યાં પૈસા છે? એના દીકરા પાસે છે, આને ક્યાં છે? ઇ તો અહીં રસોઈના અધિકારી (છે) માટે મોઢા આગળ છે. એ..ઇ...! શેઠિયો તો એનો દીકરો શેઠિયો છે. એની પાસે બે કરોડ રૂપિયા છે, છોકરા પાસે બે કરોડ (છે). આને તો બે છોકરાઓ થોડો ભાગ આપતા હશે. કહેતા હતા, બાપુજીનો ભાગ છે. બે છોકરા જુદા પડી ગયા છે. એક પાસે બે કરોડ અને એક પાસે એક કરોડ. આ ભાઈસાહેબના. આ એનો બાપ છે. છોકરાના બાપા 'પુનમચંદ મલૂકચંદ', 'મુંબઈ'. બે કરોડ રૂપિયા. ઇ આ 'મલૂકચંદ'. એના બાપ આ 'છોટાલાલ'. ધૂળમાંય નથી. બધા દુઃખીના દાળિયા છે. હેરાન.. હેરાન છે.

ઓલા 'પોપટભાઈ' ગયા નહિ હમણાં? કીધું નહિ? કેવા? 'ગોવા'. 'શાંતિલાલ ખુશાલદાસ' આપણા દશાશ્રિમાળી, હોં! ચાલીસ કરોડ રૂપિયા નગદ. પચાસ હજારની એક દિ'ની પેદાશ. ધૂળમાંય હખ નથી, હેરાન.. હેરાન.. બિચારા આખો દિ'. હેં? આ કહે છે કે, પુણ્યથી સ્વર્ગ મળે કાં ધૂળ, શેઠાઈ મળે. એના પુરુષાર્થથી નહિ, હોં! એ જાણે કે મેં પુરુષાર્થ કર્યો માટે અમને સરખા મળ્યા. એણે ધૂળમાંય મહેનત કરીને મરી જાય તો પાંચ હજાર પણ મળતા નથી અને ઓલાને કરોડો રૂપિયા સામા આવીને ભટકાય છે. એ તો પૂર્વના પુણ્યના રજકણોનો પાક આવે એટલે સોગઠી ગોઠવાય જાય. ઓલો મૂઢ જાણે કે મેં મહેનત કરી માટે મળ્યું. મૂઢમાં મોટો બળદ છે. એ..ઇ..! આહાહા!

ભગવાન આચાર્ય કહે છે, બાપુ! પુણ્ય કરીશ તો આ ધૂળ મળશે, લે! સ્વર્ગ ને શેઠ.

www.vitragvani.com

આ પાપ કરીશ તો 'णरयणिवासु'. હિંસા, જૂઠું, ચોરી, ભોગ, વાસના, કામ, ક્રોધ, મહાવિષય વાસના, વિકાર, પરસ્ત્રી લંપટપણા, દારૂ, માંસના ખાવા એવા ભાવ હશે તો નરકમાં જઈશ. 'છંડિવિ' પણ બેયને છોડી આત્માનું શ્રદ્ધા, જ્ઞાન અને ચારિત્ર કરીશ તો મોક્ષે જઈશ. બે વડે મોક્ષ જવાતું નથી. એની વાત કરશે. (શ્રોતા :– પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

પર્યાય ક્રમબદ્ધ હોવા છતાં પુરુષાર્થવાળાને જ નિર્મળપર્યાય થાય છે!

જુઓ, આમાં આત્માના જ્ઞાયક સ્વભાવના પુરુષાર્થની વાત છે. 'ક્રમબદ્ધપર્યાય'નો એવો અર્થ નથી કે જીવ ગમે તેવા કુધર્મને માનતો હોય છતાં તેને સમ્યગ્દર્શન થઈ જાય! અથવા ગમે તેવા વિષયકષાયોમાં વર્તતો હોય કે એકેન્દ્રિયાદિ પર્યાયમાં વર્તતો હોય છતાં તેને પણ ક્રમબદ્ધપણે તે પર્યાયમાં સમ્યગ્દર્શનાદિ થઈ જાય-એમ કદી બનતું નથી. જે કુધર્મને માને છે, તીવ્ર વિષય-કષાયમાં વર્તે છે કે એકેન્દ્રિયાદિમાં પડ્યા છે તેને ક્યાં પોતાના પુરુષાર્થની કે ક્રમબદ્ધપર્યાયની ખબર છે? પર્યાય ક્રમબદ્ધ હોવા છતાં શુદ્ધસ્વભાવના પુરુષાર્થ વિના શુદ્ધપર્યાય કદી થતી નથી. જ્ઞાનસ્વભાવની પ્રતીતનો અપૂર્વ પુરુષાર્થ કરે તેને જ સમ્યગ્દર્શનાદિ નિર્મળ પર્યાય ક્રમબદ્ધ થાય છે અને જે તેવો પુરુષાર્થ નથી કરતો તેને ક્રમબદ્ધ મલિન પર્યાય થાય છે. પુરુષાર્થ વગર જ અમને સમ્યગ્દર્શનાદિ નિર્મળ દશા થઈ જશે એમ કોઈ માને તો તે ક્રમબદ્ધપર્યાયોનું રહસ્ય સમજ્યો જ નથી. જે જીવ કુદેવને માને છે, કુગુરુને માને છે, કુધર્મને માને છે, સ્વછંદપણે તીવ્ર કષાયોમાં વર્તે છે-એવા જીવને ક્રમબદ્ધપર્યાયની શ્રદ્ધા જ થઈ નથી. ભાઈ! તારા જ્ઞાનસ્વભાવના પુરુષાર્થ વગર તે ક્રમબદ્ધપર્યાયને ક્યાંથી જાણી? જ્યાં સુધી કુદેવ-કુધર્મ વગેરેને માને ત્યાં સુધી તેની ક્રમબદ્ધપર્યાયમાં સમ્યગ્દર્શનની લાયકાત થઈ જાય એમ બને નહિ. સમ્યગ્દર્શનની લાયકાતવાળા જીવને તેની સાથે જ્ઞાનનો વિકાસ, સ્વભાવનો પુરુષાર્થ વગેરે પણ યોગ્ય જ હોય છે. એકેન્દ્રિયપણું વગેરે પર્યાયમાં તે પ્રકારના જ્ઞાન, પુરુષાર્થ વગેરે હોતા નથી, એવો જ તે જીવની પર્યાયનો ક્રમ છે. અહીં તો એ વાત છે કે પુરુષાર્થ વડે જેણે તે જ્ઞાનસ્વભાવની પ્રતીત કરી તેને સમ્યગ્દર્શન થયું એટલે પરનો તેમજ રાગાદિનો તે અકર્તા થયો અને તેણે જ ક્રમબદ્ધપર્યાયને ખરેખર જાણી છે. હજી તો કુદેવ અને સુદેવનો નિર્ણય કરવાની પણ જેના જ્ઞાનમાં તાકાત નથી તે જીવમાં જ્ઞાયકસ્વભાવનો ને અનંત ગુણોની ક્રમબદ્ધપર્યાયનો નિર્ણય કરવાની તાકાત તો ક્યાંથી હોય? ને યથાર્થ નિર્ણય વગર ક્રમબદ્ધપર્યાયમાં શુદ્ધતા થાય - એમ બનતું નથી.

(આત્મધર્મ - ઑગસ્ટ ૨૦૦૮)

Shree Kundkund-Kahan Parmarthik Trust, Mumbai.